

КАЛУЖИНСЬКИЙ О.В., аспірант  
(Львівський національний університет  
імені Івана Франка)

УДК 343.13

### ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ОЦІНКА СУДОМ ПІДСТАВ ДЛЯ ПРИЗНАЧЕННЯ СПРАВИ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Досліджено проблемні питання встановлення та оцінки судом підстав для призначення справи до судового розгляду та можливі шляхи їх вирішення. Автор аналізує сучасний стан даної проблеми та вносить обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

**Ключові слова:** підстави для призначення справи до судового розгляду; попередній розгляд справи суддею; оціночна діяльність судді.

Исследуются проблемные вопросы установления и оценки судом оснований к назначению дела к судебному рассмотрению и возможные пути их решения. Автор анализирует современное состояние данной проблемы и вносит обоснованные предложения относительно совершенствования действующего законодательства.

**Ключевые слова:** основания к назначению дела к судебному рассмотрению; предварительное рассмотрение дела судьей; оціночна діяльність судді.

Problematic issues of court establishment and estimation of grounds to call on a case as well as possible ways of their solution are examined in the research article. The author analyzes the current state of this problem and makes reasonable proposals concerning improvement of legislation in force.

**Keywords:** grounds to call on a case; preliminary consideration of the case; estimation activity of the judge.

Існування попереднього розгляду кримінальної справи суддею як процесуального фільтра у кримінальній справі, який, з одного боку, стимулює підвищення якості досудового слідства, ефективність здійснення функції обвинувачення та захисту, а з іншого – запобігає внесенню розслідуваних справ на судовий розгляд поверхнево, з істотним порушенням закону, є безперечно виправданим та необхідним. Попередній розгляд кримінальної справи суддею також вважається організуючим початком для судового розгляду, оскільки забезпечує підготовку всіх необхідних умов для правильної організації і успішного проведення судового розгляду. Рішення, яким поєднано ці два напрямки діяльності судді при попередньому розгляді, є призначення справи до судового розгляду.

Дослідженням призначення справи до судового розгляду почали займатись ще радянські науковці: М.М. Горкін, Г.І. Бушуєв, Н.М. Савгірова, Т.А. Михайлова, М.М. Видря, Ю.М. Грошевий. Даною тематикою цікавились і сучасні українські та російські вчені: В.Т. Маляренко, В.В. Назаров, Г.М. Омеляненко, О.П. Кучинська, В.О. Попелюшко, А.Б. Сілін, Л.В. Юрченко, П.Л. Ішімов, А.В. Кудрявцева, В.Л. Сисков.

Однак інститут призначення справи до судового розгляду в сучасній кримінально-процесуальній літературі не дістав належного науково-практичного дослідження. Поза увагою науковців залишилася оціночна діяльність судді при призначенні ним справи до судового розгляду. На законодавчому рівні не встановлено чітких умов та підстав, при яких суддя повинен призначити справу до судового розгляду, не наведено напрямків, за якими мають вивчатися матеріали кримінальної справи для встановлення можливості призначення справи до судового розгляду. Отож, з'ясуванням суддею підстав для призначення справи до судового розгляду, характеристика його оціночної діяльності при цьому, належна оцінка таких підстав з боку судді є особливо актуальними на сучасному етапі розвитку кримінально-процесуального законодавства.

Відповідно до ст. 245 КПК України за наявності достатніх підстав для розгляду справи в судовому засіданні суддя, не вирішуючи наперед питання про винуватість, виносить постанову про призначення справи до судового розгляду. Як випливає з цієї норми, законодавець не встановлює чітких підстав для призначення суддею справи до судового розгляду. Наводячи оціночне поняття «за наявності достатніх підстав», законодавець значно розширює суддівський роз-



суд, надаючи йому право самостійно вирішувати, що є «достатністю підстав» для призначення справи до судового розгляду. А це не зовсім правильно, оскільки за поверхневого чи однобічного вивчення суддею матеріалів кримінальної справи в цій стадії кримінального процесу можуть постраждати інтереси сторін у кримінальному судочинстві. Це насамперед може стосуватися інтересів обвинуваченого при наявності у матеріалах кримінальної справи підстав для її закриття. Натомість нез'ясування цього призводить до призначення суддею справи до судового розгляду через упевненість, що для цього є всі достатні підстави.

Як наслідок, виникає запитання: «Що ж є підставою для призначення суддею кримінальної справи до судового розгляду?». Виходячи із буквального тлумачення ч. 1. ст. 245 КПК України, підставою для призначення кримінальної справи до судового розгляду можна вважати «наявність достатніх підстав для розгляду справи в судовому засіданні». Однак що ж саме «достатні підстави для розгляду справи в судовому засіданні», законодавець не пояснює. Суддя ж для призначення справи до судового розгляду повинен встановити наявність таких достатніх підстав, здійснивши їх оцінку. Така оцінка полягатиме в одержанні суддею висновку про наявність чи відсутність можливості призначення кримінальної справи до судового розгляду за проведеним дослідженням матеріалів справи та частковим аналізом доказів.

У науковій літературі з приводу визначення достатності підстав для розгляду справи в судовому засіданні склались різноманітні підходи та бачення. Одна група науковців стверджувала, що достатність підстав аналогічна достатності доказів у кримінальній справі для розгляду питання про винність обвинуваченого у вчиненні злочину [1, с. 176]. Ще свого часу вчений М. Горкін стверджував, що під достатністю підстав для розгляду справи в судовому засіданні треба розуміти достатність доказів у справі для того, щоб вирішити у судовому засіданні питання про винність особи, притягнутої до кримінальної відповідальності. При цьому перш за все потрібно встановити повноту доказового матеріалу, його достатність для всебічного дослідження матеріалів справи саме в суді [2, с. 138]. Подібної думки дотримувалась Н. Савгірова, говорячи, що достатність підстав для розгляду справи в судовому засіданні є не чим іншим, як наявністю необхідної сукупності доказів, що зібрані в процесі дізнання чи досудового слідства для підтвердження пред'явленого обвинувачення [3, с. 57]. Інша група вчених розглядала достатність підстав для призначення кримінальної справи до судового розгляду не лише крізь призму достатності доказів. М. Видря обґрунтовував визначення достатніх підстав для розгляду справи у стадії судового розгляду через перевірку наявних у справі матеріалів. З позиції науковця впливало, що на цьому етапі кримінального судочинства суддя визначає достатність саме матеріалів у справі для того, щоб можна було розглянути справу в судовому засіданні. Достатність підстав для розгляду справи у суді – наявність необхідних матеріалів кримінальної справи [4, с. 90-91]. Достатність підстав для призначення справи до розгляду пов'язували з наявністю відповідних матеріалів кримінальної справи і Н. Алексєєв та В. Лукашевич [5, с. 74].

Сьогодні наведені наукові позиції не відповідають сучасній специфіці діяльності судді на стадії попереднього розгляду. Оцінка доказів суддею на цьому етапі є обмеженою, він у принципі не може оцінювати докази з приводу їх достатності для призначення справи до розгляду. Це б свідчило про упереджене ставлення судді до обвинуваченого, що є недопустимим. Достатність матеріалів кримінальної справи також не можна трактувати як достатність підстав для призначення справи до судового розгляду. Оцінюючи матеріали кримінальної справи, суддя повинен зосереджуватися не на їх кількості, а на наявності (присутності) відповідного документа у справі, його змісті, процесуальній формі. Результат цього може призвести до прийняття суддею іншого рішення, ніж призначення справи до судового розгляду.

Існувала також думка, яка відображала синтез наукових дискусій з приводу достатності підстав для розгляду справи в судовому засіданні. Під достатністю підстав для розгляду справи в судовому засіданні розумілась «достатність доказів для розгляду справи по суті, та за умови, що справа підсудна цьому суду, немає підстав для її закриття, зупинення чи направлення на додаткове розслідування» [6, с. 75]. Така пропозиція чрез наведені вище міркування втратила свою актуальність.

«Достатність підстав» та «достатність доказів» – поняття різні за своїм смисловим значенням. Крім цього, такі оціночні поняття породжують різні наслідки. Достатність доказів у справі неодмінно може привести до висновку про винність (невинність) обвинуваченого, нато-



мість достатність підстав – до висновку про наявність юридичних та деяких фактичних даних для призначення судового розгляду кримінальної справи.

Реформування кримінально-процесуального законодавства зумовлює переосмислення оцінки доказів з приводу їх достатності на цьому етапі кримінального судочинства. Суддя не оцінює всю сукупність доказів для встановлення їх достатності для призначення справи до судового розгляду. Обов'язком судді є з'ясування та оцінка наявності підстав для призначення у справі судового розгляду, що не відбувається через пошук суддею достатніх доказів. Суддя повинен встановити відсутність жодних перешкод для розгляду справи в судовому засіданні, а не достатність доказів у справі. Справедливо з цього приводу висловлюється А. Юнусов, вказуючи, що результати саме такої оцінки, які відображаються у висновках судді, є додатковою процесуальною гарантією прав, свобод та законних інтересів учасників процесу, інтересів держави та суспільства [7, с. 19].

Вважаємо, що підставою для призначення справи до судового розгляду суддею як причиною, достатнім поводом, який виправдовує таке рішення судді, повинно бути встановлення суддею за попереднім розглядом кримінальної справи відсутності у кримінальній справі даних про процесуальні порушення при дізнанні, досудовому слідстві, розгляді та переданні кримінальної справи прокурором у суд та відсутності об'єктивних обставин, які можуть перешкодити призначенню справи.

Оціночна діяльність судді в стадії попереднього розгляду кримінальної справи насамперед полягає в оцінці та аналізі суддею наявних у кримінальній справі матеріалів в повному обсязі та наявних доказів у справі. Оскільки оцінка доказів у цій стадії має значно обмежений та специфічний характер (відбувається встановлення не усіх властивостей доказів, а лише їх допустимість, належність, та залежно від розглядуваного суддею питання – достатність [8, с. 246]), пов'язаний із завданнями цього етапу кримінального судочинства та заборобою з'ясувати питання про винність особи та вирішення справи по суті, тому суддя на підставі оцінки матеріалів кримінальної справи та обмеженого аналізу доказів з'ясовує наявність (відсутність) достатніх підстав для призначення справи до судового розгляду. Саме завдяки оцінці матеріалів кримінальної справи суддя з'ясовує, поставлені йому законодавцем питання: чи підсудна справа суду, на розгляд якого вона надійшла, чи немає підстав для її зупинення, чи складено обвинувальний висновок відповідно до вимог КПК. Додатково ж за оцінкою доказів суддя встановлює, чи немає підстав для закриття кримінальної справи та чи не було допущено під час порушення кримінальної справи, провадження дізнання або досудового слідства таких порушень вимог кримінально-процесуального законодавства, без усунення яких справа не може бути призначена до судового розгляду. Крім цього, за наявності відповідного клопотання учасника кримінального процесу, передбаченого законом, суддя на підставі оцінки як доказів, так і матеріалів кримінальної справи з'ясовує, чи немає підстав для притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб та чи немає підстав для кваліфікації дій обвинуваченого за статтею ККУ, яка передбачає відповідальність за більш тяжкий злочин, або для пред'явлення обвинувачення, яке до цього часу не було пред'явлено. Відтак, відповіді судді саме на такі питання і становлять відсутність (наявність) даних про процесуальні порушення та об'єктивні обставини, які можуть перешкодити призначенню справи, при відсутності яких можна стверджувати про необхідність призначення суддею справи до судового розгляду суддею. Достатність ж підстав для призначення справи до судового розгляду вирішується за умови позитивної відповіді судді на питання: 1) чи підсудна справа цьому суду; 2) чи немає підстав для закриття справи; 3) чи немає підстав для зупинення кримінальної справи; 4) чи складено обвинувальний висновок відповідно до вимог КПК України; 5) чи не було допущено під час порушення кримінальної справи, провадження дізнання або досудового слідства таких порушень вимог кримінально-процесуального закону, без усунення яких справа не може бути призначена до судового розгляду; 6) чи немає підстав для притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб (за наявності відповідного клопотання); 7) чи немає підстав для кваліфікації дії обвинуваченого за статтею КК України, яка передбачає більш тяжкий злочин, чи для пред'явлення йому обвинувачення, яке до цього часу не було пред'явлено (за наявності відповідного клопотання). Отримання суддею на основі аналізу та оцінки матеріалів кримінальної справи хоча б однієї негативною відповіді на зазначені питання свідчатиме про відсутність достатніх підстав для



призначення справи до судового розгляду.

Суддя зможе призначити справу до судового розгляду лише в тому випадку, коли відсутня будь-яка із підстав для зупинення провадження у справі, повернення кримінальної справи прокурору, направлення справи за підсудністю, закриття кримінальної справи, повернення справи на додаткове розслідування. Відсутність підстав для прийняття будь-якого з перерахованих рішень свідчить про наявність достатніх підстав для призначення справи до судового розгляду. Не встановивши за результатами проведеної оцінки матеріалів кримінальної справи можливості направити справу за підсудністю, закрити справу, зупинити провадження у справі, повернути справу прокурору, повернути справу на додаткове розслідування, суддя повинен прийняти постанову про призначення справи до судового розгляду. Отож, можливість призначення справи до судового розгляду існує лише тоді, коли відсутні підстави для прийняття іншого рішення за результатами попереднього розгляду справи [9, с. 487; 10, с. 340; 11, с. 24].

Подібну думку можна відстежити в роз'ясненнях Пленум Верховного Суду України. Так, у ч. 4 п. 1 постанови Пленуму ВСУ «Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції» зазначено, що у разі відсутності підстав для направлення справи за підсудністю іншому суду, зупинення чи закриття справи, повернення справи прокурору, повернення справи на додаткове розслідування справа призначається до судового розгляду» [12].

У проекті нового КПК України, розробленого робочою групою з питань реформування кримінального судочинства, зареєстрованого під № 9700 від 13.01.2012 року (далі – проект нового КПК України) [13] пропонується позбавлення законодавчої невизначеності достатніх підстав для призначення судового розгляду. Стаття 315 проекту нового КПК України відображає висловлені погляди щодо встановлення судом підстав для призначення справи до судового розгляду, коли за відсутності підстав для прийняття відмінних від призначення справи до судового розгляду рішень суддя проводить підготовку до судового розгляду. Це свідчить про виникнення у судді переконання розглядати справу в судовому засіданні та наявність для цього підстав.

Вважаємо, що оцінка підстав для призначення справи до судового розгляду видається наявною вже тоді, коли суддя аналізує та з'ясовує за матеріалами кримінальної справи наявність (відсутність) кожної з підстав для направлення справи за підсудністю, закриття чи зупинення провадження у справі, направлення справи прокурору, направлення справи на додаткове розслідування. Тому оцінка суддею матеріалів справи при призначенні справи до судового розгляду складається із здійсненої та проведеної оцінки матеріалів кримінальної справи при з'ясуванні вищенаведених питань.

Така оціночна діяльність є особливою у при кожному конкретному виді питань, які з'ясовуються суддею в стадії попереднього розгляду справи, вирізняється переліком документів, які аналізуються та оцінюються, характером їх оцінки (за формою та змістом), специфікою оцінки доказів при їх з'ясуванні. Відтак, оцінка підстав для призначення справи до судового розгляду характеризується оцінкою матеріалів кримінальної справи, яка здійснюється при з'ясуванні можливості прийняття кожного із рішень, які передбачені п. 2-6. ч. 1 ст. 244 КПК України.

При з'ясуванні підстав для призначення справи до судового розгляду суддя в першу чергу оцінює матеріали кримінальної справи на предмет відсутності підстав для направлення справи за підсудністю. В даному випадку суддя оцінює постанову про порушення кримінальної справи, постанову про пред'явлення обвинувачення, обвинувальний висновок та порівнює дані, які вказані в них щодо місця вчинення злочину; визначає, чи компетенція даного суду поширюється на це місце вчинення злочину; визначає, яким органом було проведено дізнання та досудове слідство та якими із них було закінчено досудове слідство чи дізнання та вирішує, чи таке дізнання або досудове слідство було закінчено в районі діяльності суду, до якого направлено справу. У разі об'єднання в одному провадженні кримінальні справи за обвинуваченням декількох осіб у вчиненні декількох злочинів суддя повинен також проаналізувати постанову про порушення кримінальної справи та обвинувальний висновок та виявити, чи направлено матеріали кримінальної справи до суду, в районі діяльності якого було порушено дану кримінальну справу або закінчено досудове слідство чи дізнання. Якщо ж суддя встановить, що справа направлена до суду з дотриманням правил про підсудність, то переходить до з'ясування наступних питань, які при їх з'ясуванні та відсутності підстав для прийняття інших рішень бу-





дуть свідчити про наявність підстав для призначення справи до судового розгляду. Визначенням того, що справа підсудна суду, до якого вона направлена, суддя фактично проходить першу частину етапу з'ясування наявності підстав для призначення справи до судового розгляду. Цей етап складається із такої кількості частин, скільки законодавець ставить перед суддею запитань для з'ясування. З кожною наступною позитивною відповіддю судді на поставлені питання на основі матеріалів кримінальної справи суддя все ближче наближається до можливості призначення справи до судового розгляду. І така можливість судді переходить в обов'язок, коли суддя встановить відсутність підстав для прийняття іншого рішення, ніж призначення справи до судового розгляду.

На цьому етапі суддя оцінює наявність (відсутність) документів, які можуть свідчити про тяжке захворювання обвинуваченого (висновок лікаря), та документи та відомості органів дізнання та досудового слідства про відсутність обвинуваченого, його зникнення та місцеперебування якого невідомо (у вигляді рапорта, повідомлення), що можуть бути підставою для зупинення провадження у справі; оцінює постанову про порушення кримінальної справи, постанову про пред'явлення обвинувачення, обвинувальний висновок на предмет відсутності у них підстав для закриття кримінальної справи, оцінює наявність (відсутність) відповідного процесуального документа у кримінальній справі, який свідчить про необхідність закриття кримінальної справи (вирок, що набрав законної сили по тому ж обвинуваченню, постанову про закриття кримінальної справи суддею з тієї ж підстави; постанову органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню, постанову про відмову в порушенні справи по тому ж факту органу дізнання, слідчого, прокурора).

Аналогічно на цьому етапі суддя оцінює обвинувальний висновок судді на предмет наявності (відсутності) в ньому змістовних та формальних порушень вимог КПК. Крім цього, суддя порівнює обвинувальний висновок судді із постановою про притягнення як обвинуваченого з метою встановлення відповідності обвинувачення, закріпленого в постанові, обвинуваченню, передбаченому в обвинувальному висновку. У випадку відсутності таких порушень це буде свідчити про ще одну частину пройденого етапу суддею для призначення справи до судового розгляду.

Піддаючи оцінці докази, наявні в матеріалах кримінальної справи, з приводу їх допустимості та належності, суддя встановлює наявність (відсутність) підстав для повернення справи на додаткове розслідування. Крім цього, суддя аналізує постанову про порушення кримінальної справи, чи вона складена особою, яка має право на її винесення, постанову про притягнення як обвинуваченого, чим не порушено порядку її винесення та прийняття, аналогічно оцінює обвинувальний висновок, встановлює на підставі протоколів слідчих дій хто проводив досудове слідство і чи було це в його компетенції (чи працює і працював він у той час у відповідному органі досудового слідства, який проводив розслідування справи); чи було залучено захисника, якщо його участь в захисті відповідно до вимог КПК є обов'язковою (в даному випадку має оцінюватися суддею постанову органу досудового слідства про призначення захисника підозрюваному чи обвинуваченому, її наявність у матеріалах справи, чи було надано перекладача особі, яка не володіє мовою, якою здійснюється судочинство (наявність відповідної постанови про призначення перекладача), або чи наявний в матеріалах кримінальної справи переклад обвинувального висновку на мову, якою володіє обвинувачений або на його рідну мову). Суддя також оцінює наявність у матеріалах кримінальної справи відповідного клопотання учасника кримінального процесу або його подання при попередньому розгляді справи про притягнення до кримінальної відповідальності інших осіб або про кваліфікацію дій обвинуваченого за більш тяжкий злочин, чи для пред'явлення йому обвинувачення, яке до цього не було пред'явлено. При відсутності таких підстав для повернення справи на додаткове розслідування та відсутності відповідних клопотань (або якщо за проведеною оцінкою матеріалів кримінальної справи суддя приходить до висновку про неможливість та безпідставність задоволення відповідного клопотання про повернення справи на додаткове розслідування) суддя підтверджує, що він провів оцінку матеріалів кримінальної справи та встановив наявність підстав для призначення справи до судового розгляду. Відтак, закінчивши позитивно цей етап, суддя на основі проведеної оцінки матеріалів справи та доказів приймає рішення про розгляд справи в судовому засіданні.

Існування в чинній редакції ст. 245 КПК України оціночного поняття «достатність підстав» вводить суддів в оману, що для призначення справи до судового розгляду потрібна не ли-



ше наявність підстав, але щоб їх було достатньо. Відтак суддя, керуючись внутрішнім переконанням, оцінює чи достатньо підстав для призначення справи до судового розгляду. На наш погляд, при вирішенні питання про призначення справи до судового розгляду, законодавець повинен встановити чіткі критерії. Тобто для призначення справи до розгляду або можуть бути підстави в матеріалах кримінальної справи, або їх немає. Питання про «достатність» підстав для призначення справи до судового розгляду взагалі не повинно бути предметом встановлення, оскільки або підстави є, або їх немає. Призначення справи до судового розгляду не може залежати від «кількісного характеру» [14, с. 60] підстав для призначення справи до розгляду та їх «достатності». Не може бути у кримінальній справі так, що наявні підстави, наприклад, для повернення справи прокурору – і в той же час «недостатні» підстави для призначення справи до судового розгляду. Наявність хоча б однієї з підстав для прийняття будь-якого із рішень, передбачених п. 2-6 ч. 1 ст. 244 КПК, свідчить про відсутність будь-яких підстав для призначення справи до судового розгляду незалежно від того, чи їх достатньо, чи ні.

Для попередження суддівського розсуду та широкого внутрішнього переконання судді при з'ясуванні ним питання, чи достатньо підстав для призначення справи до судового розгляду, пропонуємо оціночне поняття «достатніх», яке входить в словосполучення «достатні підстави», виключити з редакції ч. 1 ст. 245 КПК України. А ч. 2 ст. 245 КПК викласти в такій редакції: «підставами для призначення справи до розгляду є відсутність висновків судді щодо необхідності направлення справи за підсудністю, закриття справи чи її зупинення, повернення справи прокурору чи на додаткове розслідування».

Результатом оціночної діяльності судді при вирішенні питання про призначення справи до судового розгляду є прийняття суддею відповідного рішення. Таке рішення приймається у формі постанови, яка має назву «постанова про призначення справи до судового розгляду». Як зазначає законодавець, у постанові повинно бути зазначено рішення з інших питань, пов'язаних з підготовкою справи до судового розгляду. В судовій практиці рішення цих питань викладається в резолютивній частині постанови, яка містить вирішення організаційно-підготовчих питань до судового розгляду, зазначених у ст. 253 КПК України.

Однак це вже друга група питань, з'ясування яких забезпечує реалізацію підготовчо-організаційної функції стадії попереднього розгляду справи. При цьому, для їх з'ясування, суддя також повинен оцінити матеріали кримінальної справи, а в деяких випадках і докази, і така оцінка наділена своїми особливостями. Більше того, при з'ясуванні деяких із них суддя повинен прийняти інше рішення, ніж призначення справи до судового розгляду, та взагалі змінити рух справи.

Відтак, логіка законодавця є незрозумілою, чому з прийняттям рішення про призначення справи до судового розгляду на суддю покладається обов'язок з'ясувати питання, які можуть бути підставою для повернення справи на додаткове розслідування (наприклад, непризначення захисника на досудовому слідстві, коли його участь є обов'язковою). Законодавець також ставить у залежність з'ясування питань, передбачених ст. 253 КПК, лише при наявності рішення судді про призначення справи до судового розгляду, тобто фактично при виконанні ним контрольної функції попереднього розгляду. Лише від з'ясування суддею достатності підстав для призначення справи до судового розгляду залежить вирішення ним підготовчо-організаційних питань.

Але, як видається, реалізація двох функцій попереднього розгляду не може виконуватися одним процесуальним документом – постановою про призначення справи до судового розгляду. Суддя повинен з'ясувати окремо спочатку першу групу питань, пов'язаних з реалізацією контрольної функції цього етапу кримінального судочинства та прийняти відповідне рішення (зробити свій висновок по матеріалах справи) шляхом винесення відповідного процесуального рішення, і за наявності для цього підстав, переходити до з'ясування другої групи питань у зв'язку вже з підготовкою справи до судового розгляду». Вирішення питань, зазначених у ст. 237 КПК України, є першим етапом стадії попереднього розгляду справи суддею. Етапи ж стадії визначаються її функціями та завданнями. Якщо перший етап стадії попереднього розгляду справи існує завжди, є обов'язковим, то другий, який включає в себе процесуальні дії, що забезпечують реалізацію підготовчо-організаційної функції цієї стадії, залежать від кінцевого рішення, що приймає суддя після першого етапу, буде мати місце тоді, коли суддя з'ясує, що є підстави для призначення справи до судового розгляду. Якщо після з'ясування питань, визначених у ст. 237 КПК, суддя прийме рішення про зупинення провадження у справі, про закриття



справи, про направлення справи за підсудністю, про повернення справи прокурору чи на додаткове розслідування, то у проведенні організаційно-підготовчих дій немає необхідності, тобто другий етап у цьому випадку взагалі відсутній. Сьогодні в правозастосовній практиці вирішення двох груп питань, визначених у ст. 237 та ст. 253 КПК України, знаходить своє закріплення в одному процесуальному рішенні – постанові про призначення справи до судового розгляду. Але, враховуючи наведене, вважаємо, що вирішення цих двох груп питань на стадії попереднього розгляду справи одним процесуальним актом є непослідовним. Пропонуємо роз'єднати ці дві групи питань, щоб вони отримали вирішення в окремих процесуальних документах. Суддя, з'ясовуючи на попередньому розгляді справи питання, передбачені ст. 237 КПК України, встановлює можливість призначення справи до судового розгляду, і в разі перевірки та підтвердження такої можливості у судді постає обов'язок призначити справу до судового розгляду. Тому вирішення таких питань має знайти місце в такому процесуальному документі, як постанова про з'ясування необхідності призначення справи до судового розгляду. Резолютивною частиною такої постанови буде вирішено питання необхідності призначення справи до судового розгляду. Залежно від того, як буде вирішено це питання, з'ясується, чи необхідно вирішувати питання, зазначені в ст.253 КПК України. Тому з'ясування питань, визначених у ст.253 КПК України, буде проводитись лише тоді, коли буде прийнято рішення про необхідність призначення справи до судового розгляду, яке матиме проміжний характер. Саме ж вирішення питань, пов'язаних з організаційно-підготовчою функцією стадії попереднього розгляду справи суддею має вже знайти місце у такому процесуальному документі, як постанова про призначення справи до судового розгляду, яка повинна мати закінчений характер і врегулювати кінцеве рішення судді на стадії попереднього розгляду справи.

Враховуючи вищевикладене, необхідно передбачити в порядку призначення справи до судового розгляду прийняття двох окремих процесуальних рішень, а перше речення ч. 1 ст. 253 КПК викласти в новій редакції такого змісту: «Встановивши наявність підстав для призначення справи до судового розгляду, суддя вирішує такі питання...».

Отже, оцінка суддею підстав для призначення справи до судового розгляду повинна полягати у вивченні та аналізі матеріалів справи та, в окремих випадках, доказів на предмет отримання суддею позитивної відповіді про відсутність у кримінальній справі даних про процесуальні порушення органу дізнання, досудового слідства при досудовому розслідуванні справи, дій прокурора при розгляді та направленні кримінальної справи в суд для призначення у ній попереднього розгляду, відсутності об'єктивних обставин, які можуть перешкодити призначенню справи.

Виходячи зі специфіки оціночної діяльності судді при призначенні кримінальної справи до судового розгляду, порядок призначення справи до судового розгляду підлягає вдосконаленню із передбаченням у новому КПК прийняття суддею двох окремих процесуальних рішень: «постанова про з'ясування необхідності призначення справи до судового розгляду» та «постанова про призначення справи до судового розгляду» (постанова про вирішення питань у зв'язку з підготовкою справи до судового розгляду).

#### Список використаної літератури:

1. Зинатуллин З.З. Уголовно-процесуальное доказывание: Учеб. пособие. – Ижевск, 2003.
2. Горкин М. Настольная книга судьи. – М., 1972.
3. Савригова Н.М. Предание суду. – М., 1962.
4. Выдря М.М. Предание суду как гарантия законности привлечения к уголовной ответственности. – Краснодар, 1981.
5. Алексеев Н.С., Лукашевич В.З. Должен ли оценивать суд доказательство в стадии предания суду // Правоведение. – 1958. – № . – С. 72-75.
6. Грошевой Ю.М. Сущность судебных решений в советском уголовном процессе. – Х., 1979.
7. Ковтун Н.Н., Юнусов А.А. Стадия подготовки уголовного дела к судебному разбирательству: проблемы нормативного регулирования и практической реализации. – Казань, 2005.
8. Король В.В. Кримінальний процес України (Особлива частина): Навч. посібник. – Івано-Франківськ, 2007.
9. Про практику застосування кримінально-процесуального законодавства при попередньому розгляді кримінальних справ у судах першої інстанції: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg).



10. Маляренко В.Т., Гончаренко В.Г. Кримінально-процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К., 2003.
11. Назаров В.В., Омеляненко Г.М. Кримінальний процес України. – К., 2005.
12. Попелюшко В.О. Судовий розгляд кримінальної справи. – Острого, 2003.
13. Проект Кримінального процесуального кодексу України від 13 січня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb\\_n/webproc4\\_1?id=&pf3511=42312](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=42312).
14. Волколуп О.В. Подготовка уголовных дел к судебному разбирательству в российском уголовном процессе: Автореф. дис ... канд. юрид. наук. – Краснодар, 1997.

Надійшла до редакції 29.02.2012

**СВИНАРЕНКО О. С.**, ад'юнкт  
(Дніпропетровський державний  
університет внутрішніх справ)

УДК 343.351

### ОСНОВНІ СПОСОБИ НЕЗАКОННОГО ВІДШКОДУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ ТА ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦПІДРОЗДІЛІВ БОЗ ЩОДО ПРОТИДІЇ ЇМ

Розглянуто основні способи незаконного відшкодування податку на додану вартість та заходи, що вживаються спецпідрозділами по боротьбі з організованою злочинністю МВС України з метою виявлення та документування вказаної злочинної діяльності.

**Ключові слова:** відшкодування податку на додану вартість, фіктивні підприємства, спецпідрозділи по боротьбі з організованою злочинністю.

Рассмотрены основные способы незаконного возмещения налога на добавленную стоимость и мероприятия, применяемые спецподразделениями по борьбе с организованной преступностью с целью обнаружения и документирования указанной преступной деятельности.

**Ключевые слова:** налог на добавленную стоимость, фиктивные предприятия, спецподразделения по борьбе с организованной преступностью.

The article is devoted to the basic methods of illegal reimbursement Value Added Tax and ways that special organized crime battle departments takes with the purpose of detection and documentation specified criminal activity.

**Keywords:** Value Added Tax, fictitious company, special organized crime battle departments.

Важливе місце в економічній системі держави займає фінансове регулювання шляхом використання механізмів непрямого оподаткування. Універсальні акцизи характеризуються всеосяжністю та широтою податкової бази, оскільки вони є невід'ємною складовою непрямого оподаткування, і їх значення зростає у сучасних фінансових системах. Податок на додану вартість (ПДВ) є найбільш поширеною формою універсального акцизу.

Специфіка нарахування та сплати ПДВ полягає в його нарахуванні на кожному етапі руху товару від виробника до споживача – при цьому з оподаткованого обороту виключаються податки, сплачені на попередніх етапах, в результаті чого об'єктом оподаткування виступає вартість, створена на конкретному ступені руху товару.

В Україні гостро стоїть проблема відшкодування ПДВ. Реалії сьогодення свідчать про те, що бюджетоформуючий ПДВ змінився останніми роками на бюджетовитратний. Важливим для економіки держави в цілому є прогресивна динаміка відшкодування ПДВ живими грошима як за внутрішніми оборотами, так і за зовнішньоекономічними операціями, та відсутністю відповідного зростання коштів у бюджеті.

Незаконне відшкодування ПДВ створило умови для особливого різновиду кримінального бізнесу. При діяльності фіктивних фірм формується велика частина необґрунтованого податку на додану вартість, яка ніколи не надійде в бюджет. Дана проблема поглиблюється активними і різноманітними діями учасників тіньової економіки, які будують свій бізнес на незаконному відшкодуванні ПДВ. З цією метою вони створюють заплутані схеми для штучно-

